

Н. М. Гудкова

Н. Н. Гудкова

N. Gudkova

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

***СУТНІСТЬ КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНОГО ПІДХОДУ ДО
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ У
ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ***

***СУЩНОСТЬ КОММУНИКАТИВНО-КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА
К ПРЕПОДАВАНИЮ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ
ЗАВЕДЕНИИ***

***THE ESSENCE OF THE COMMUNICATIVE AND COGNITIVE
APPROACH TO TEACHING A PROFESSIONALLY-ORIENTED
LANGUAGE AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS***

Стаття присвячена аналізу комунікативно-когнітивного підходу до викладання іноземної мови фахового спрямування у вищому навчальному закладі. Обґрунтовано необхідність розвитку когнітивних здібностей студентів для формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: комунікативно-когнітивний підхід, когнітивні здібності, процес пізнання, професійна іншомовна комунікативна компетентність.

Статья посвящена анализу коммуникативно-когнитивного подхода к преподаванию иностранного языка профессионального направления в

высшем учебном заведении. Обоснована необходимость развития когнитивных способностей студентов для формирования профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности будущих специалистов.

Ключевые слова: коммуникативно-когнитивный подход, когнитивные способности, процесс познания, профессиональная иноязычная коммуникативная компетентность.

The article analyzes the communicative and cognitive approach to teaching a professionally-oriented foreign language at higher educational establishments. The necessity of development of cognitive abilities of students to form a professional foreign communicative competence of future professionals has been proved.

Key words: communicative and cognitive approach, cognitive abilities, cognition, professional foreign communicative competence.

Якісно новий та динамічний розвиток економічних, політичних, культурних зв'язків, зміна політичних режимів, модифікація цінностей та поглядів, зміна структури суспільства, поява інноваційних технологій кинули виклик сучасній науці. Сьогодні змінюється не тільки суспільство, виникають нові наукові концепції та парадигми. Трансформуються й гуманітарні науки: соціологія, психологія, педагогіка та методика викладання дисциплін, метою яких є формування образу людини, що здатна мислити по-новому, розуміти логіку змін і адаптуватися до них, бути готовим до творчості, перетворенням і самореалізації.

Характерною рисою нової наукової парадигми є стирання межі між гуманітарним і природничо-науковим знанням. Відбувається формування нового міждисциплінарного синтезованого знання, в якому особливу роль відіграє дисципліна «Іноземна мова».

Перехід до нової дослідницької парадигми, що виражена в логіці ступеневої освіти, викликав переосмислення підходів у методиці навчання

іноземної мови, яка передбачає безліч підходів у вищій іншомовній освіті для досягнення різних цілей: практичних, академічних, науково-дослідницьких, професійних. Сутність цих підходів (системного, міждисциплінарного, традиційного, особистісно-орієнтованого, особистісно-діяльнісного та інших похідних підходів) розкрита в філософській, педагогічній, психологічній науковій літературі. Деякі підходи, такі як ситуаційний, контекстний, поліпарадигмальний, інформаційний, ергономічний, з'явилися порівняно нещодавно, але вже міцно увійшли в науковий обіг і отримали визнання серед вчених. Сюди ж відносяться й синергетичний та компетентнісний підходи, які включають категорії системності та міждисциплінарності.

Однією з інноваційних стратегій у психолого-педагогічній методиці навчання іноземної мови майбутніх бакалаврів і магістрів є динамічний розвиток їх *когнітивних здібностей* (когнітивний, від англ. *cognitive* – «пов'язаний з ментальними процесами розуміння» [14, с. 229]). Авторами когнітивної теорії навчання іноземних мов, яка була розроблена на основі когнітивної психології, вважаються Дж. Брунер та У. Ріверс. Ця теорія базується на наступних положеннях: 1) розвиток мислення є невід'ємною складовою процесу оволодіння мовою; навчання мови не повинно будуватися лише на сприйнятті та механічному заучуванні одиниць мови або правил; студентів слід залучати до активного процесу пізнання суті явищ, створювати умови для реалізації особистісних орієнтирів; 2) студенти повинні бути активними учасниками процесу навчання, під час якого необхідно враховувати їхні індивідуальні інтереси і особливості; 3) процес навчання має носити соціально обумовлений характер – як студенти, так і викладачі повинні бути залучені в процес взаємного пізнання і розуміння один одного і співробітництва в період вчення та навчання.

У вітчизняній методиці викладання іноземної мови когнітивні стратегії втілюються на різних рівнях:

- рівень правила – виконання мовних дій відповідно до правил;

- рівень значення – усвідомлення і розуміння значення вживаних мовних одиниць;
- рівень виконання мовної діяльності – усвідомлення того, як мовець будує висловлювання, з чого починає, чим закінчує, які доводи наводить;
- соціальний рівень – усвідомлення змісту того, про що йдеться у висловлюванні, яку функцію воно несе (прохання, заперечення і т. ін.);
- культурологічний рівень – усвідомлення того, наскільки інформація та її мовне оформлення відповідають культурним нормам носіїв мови;
- когнітивний стиль роботи – усвідомлення студентами того, як він навчається, які прийоми використовує, оцінка їх ефективності, а також самооцінка рівня володіння мовою.

Названі рівні когнітивності співвідносяться з компонентами комунікативної компетенції і свідчать про вплив когнітивних процесів на її формування. Так, при визначенні комунікативної компетенції L. Bachman використовує поняття «комунікативне мовне вміння», що складається з багатьох компетенцій, однією з яких є когнітивна (*cognitive*). Вона полягає у «готовності до створення комунікативного вмісту в результаті мовно-розумової діяльності: взаємодія проблеми, знання і дослідження» [9, с. 199]. Можна погодитися з низкою вітчизняних та зарубіжних вчених (Б. Г. Ананьєв [1], Г. В. Барабанова [2], С. Є Зонтова [3], С. Б. Ковриго [4], Н. А. Сура [6], R. C. Anderson [7], D. P. Ausubel [8], R. F Baumeister [10], R. C. Gardner [11], А. Н. Maslow [12] та ін.), які вказують на визначальну роль врахування когнітивних здібностей при створенні освітніх технологій, спрямованих на формування компетенцій, які, на відміну від набутих знань, можуть модифікуватися, комбінуватися й у цій якості являти собою відправні пункти для прийняття евристичних рішень.

Підходом, що лежить в основі розвитку когнітивних здібностей, є *комунікативно-когнітивний підхід*, який виник як реакція на прямий підхід з його установкою на інтуїтивне оволодіння мовою, і передбачає

усвідомлення, розуміння учнями одиниць мови і формування здатності пояснювати вибір і вживання таких одиниць в процесі спілкування [13, с. 98].

Актуалізація когнітивних стратегій у навчанні іноземної мови обумовлена бурхливим розвитком когнітивної лінгвістики, яка виникла в результаті усвідомлення антропоцентризму як головного принципу мовознавства на рубежі XX-XXI століть. У центрі уваги представників когнітології знаходяться проблема зв'язку мови і мислення, питання придбання, зберігання, обробки та відтворення знань, у тому числі й мовних. Тому, у контексті методики навчання іноземної мови комунікативно-когнітивний підхід є пріоритетним, оскільки дозволяє вирішити питання організації знань в пам'яті суб'єкта, співвідношення вербального та образного компонентів у процесі запам'ятовування і мислення.

В основі процесу пізнання та, відповідно, й в основі комунікативно-когнітивного підходу лежить активність особистості. Когнітивний підхід до навчання реалізується в тому випадку, коли відбувається заміна суб'єктно-об'єктних відносин на суб'єктно-об'єктну взаємодію, тобто коли студент є активним учасником процесу навчання, а не об'єктом навчальної діяльності викладача. Під час когнітивного підходу людина, яку навчають, є центром освітнього процесу, є особистістю, що мислить, яка активно переробляє інформацію [7, с. 65]. Таким чином, саме когнітивний підхід у навчанні робить комунікативну методику більш динамічною і надає новий імпульс для поновлення методичної думки.

Осміслене навчання – це процес співвідношення та прикріплення нового матеріалу до існуючих сталих об'єктів у когнітивній структурі. Увійшовши до когнітивного поля, новий матеріал взаємодіє з вже увімкненою концептуальною системою та співвідноситься з категорією, яка підходить. Факт того, що матеріал може бути співвіднесеним із сталими елементами в когнітивній структурі, свідчить про його осмислення. Матеріал, що є вивченим осмислено, віднесене до певної категорії знання, на

відміну від вивченого напам'ять, має значно більший потенціал для зберігання в довгостроковій пам'яті.

Під час комунікативно-когнітивного підходу особливе значення набуває опозиція «навчання» та «вчення». Під категорією «вчення» розуміють самостійну, свідому учбову діяльність, метою якої є набуття нових знань. Ця категорія протиставляється формальній процедурі «навчання», яка перешкоджає розкриттю когнітивних здібностей. Велика увага приділяється пізнавальній стороні навчання, розкриттю здібностей, вихованню самоповаги. Однією з головних умов організації учбового процесу є вміння надавати та отримувати допомогу. При цьому, викладач допомагає лише тоді, коли допомога є дійсно необхідною. Свідомий внесок кожного оцінюється всіма учасниками процесу.

Врахування таких характерних для студентів бакалаврату та магістратури показників як розвинена уява, гарна пам'ять є когнітивної основою освітніх технологій, спрямованих на формування іншомовної професійної комунікативної компетенції. Вибір комунікативно-когнітивного підходу як ключового в методологічній основі методики викладання іноземної мови обумовлений зазначеними психофізіологічними характеристиками і закономірностями розвитку людини. У процесі навчання йде активне формування особистості, виробляється власний стиль поведінки у вченні. Ступінь комунікативної і когнітивної складності матеріалу, що вивчається, визначає проблематику навчального спілкування, його зміст, глибину і об'єм. Крім того, зміст освітнього процесу, форми аудиторної та позааудиторної роботи, методи і прийоми на основі комунікативно-когнітивних технологій, навчання у співпраці сприяють розвитку зазначених пізнавальних процесів особистості та розкриттю когнітивних здібностей студентів, що дозволяють формувати нові професійні й особистісні якості, збагачувати професійний і соціальний досвід.

Комунікативно-когнітивні технології характеризуються своєю спрямованістю на розвиток навчально-пізнавальної компетенції, вони

розвивають інтелектуальні здібності студентів, привчають їх до спостережливості, рефлексії, формують навчально-дослідницькі та науково-дослідні вміння, розвивають критичне мислення, стратегії розуміння усних та письмових текстів професійної спрямованості. Ці технології включають в себе складання концептуальних карт, роботу з таблицями, схемами, колажування, створення проектів з використанням кейс-методу, участь у навчальних та наукових конференціях та ін.

Формування міжкультурної компетентності на основі комунікативно-когнітивного підходу – це комплексний освітній процес, що здійснюється на основі цілісної методико-філологічної моделі, яка припускає: підбір теоретичного матеріалу, що відображає сучасні тенденції в мові і мовній політиці; аналіз міжкультурних універсалій і опозицій; реалізацію навчально-практичних заходів, орієнтованих на акцентуацію та освоєння культурних відмінностей, відображених в окремих фрагментах картини світу. При такому підході формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, коли “майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід” [5, с. 28], стає метою навчання, чинником, що визначає всю навчально-методичну організацію курсу з іноземної мови, і засобом активізації особистісного потенціалу студента.

Література:

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания [Текст] / Б. Г. Ананьев. – М.: Наука, 2000. – 350 с.
2. Барабанова Г. В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ: Монографія / Г. В. Барабанова. – К.: Фірма “Інкос”, 2007. – 315 с.
3. Зонтова С. Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С. Є. Зонтова // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – Вип. 8, ч. 2. – С. 89–93.

4. Ковриго С. Б. Комунікативно-когнітивний підхід у навчанні англійської мови / С. Б. Ковриго // Англійська мова та література: науково-методичний журнал. – Харків: Основа, 2010. – № 36. – С. 17-23.
5. Степанова І. С. Реалізація комунікативного підходу до викладання іноземних мов у технічних вишах: Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта». – 2008. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/stepanova.php>.
6. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 13.00.04. – Луганськ, 2005. – 20 с.
7. Anderson, R.C. Readings in the psychology of cognition [Text] / R.C. Anderson, D.P. Ausubel. – Holt, Rinehart and Winston, 1965. – Original from the University of Michigan Digitized Jun 13, 2006. – 690 p.
8. Ausubel, D. P. Educational psychology: a cognitive view [Text] / D. P. Ausubel. – Holt, Rinehart and Winston, 1968. – Original from the University of Michigan Digitized Jul 14, 2008. – 685 p.
9. Bachman, L. Fundamental Considerations in Language Testing [Text] / L. Bachman. – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 408 p.
10. Baumeister, Roy F. The self in social psychology [Text] / Roy F. Baumeister. – Psychology Press, 1999. – 492 p.
11. Gardner, R. C. Attitudes and motivation in second-language learning [Text] / R. C. Gardner, W. E. Lambert. – Newbury House Publishers, 1972. – 313 p.
12. Maslow, A. H. Motivation and personality [Text] / A. H. Maslow. – New York: Harper & Row, 1970. – 369 p.
13. O'Malley J. M., Chamot A. U. Learning strategies in second language acquisition / J. M. O'Malley, A. U. Chamot. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 340 p.
14. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1540 p.